

פתרון תרגיל בית 10 במבנים אלגבריים

89-214 סמסטר א' תשע"ז

הוראות בהגשת הפתרון יש לרשום בכל דף שם מלא, מספר ת"ז ומספר קבוצת תרגול. תאריך הגשת התרגיל הוא בתאריך י"ב שבט ה'תשע"ז, 8.2.2017, לתא של המתרגל.

הערה: נסמן את השדה הסופי בן q איברים ב- $\mathbb{F}_q$.

שאלות חימום

שאלות החימום הן שאלות שאינן להגשה, והן בדרך כלל קלות יותר. אבל כדאי מאוד לוודא שיודעים איך לפתור אותן, אפילו בעל פה.

שאלה 1. כמה חבורות אבליות יש מסדר 50?

פתרון. נפרק לגורמים ראשוניים $50 = 2 \cdot 5^2$, ולכן יש רק $\rho(1)\rho(2) = 2$ חבורות אבליות מסדר 50, עד כדי איזומורפיזם.

שאלה 2. האם $\mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{12}$ איזומורפית לחבורה כפלית של שדה כלשהו? האם $\mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{13}$?

פתרון. החבורה $\mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{12}$ לא ציקלית, ולכן אינה איזומורפית לחבורה כפלית של שדה סופי. החבורה $\mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{13}$ ציקלית וגם הסדר שלה הוא חזקת ראשוני פחות 1. בפרט,

$$\mathbb{F}_{27}^* \cong \mathbb{Z}_{26} \cong \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{13}$$

שאלות להגשה

שאלה 3. כתבו את כל החבורות האבליות מסדר $6! = 720$ בצורה קנונית. כלומר עליכם לרשום רשימה של חבורות מן הצורה

$$\mathbb{Z}_{d_1} \times \mathbb{Z}_{d_2} \times \cdots \times \mathbb{Z}_{d_r}$$

ושמתקיים $d_i | d_{i+1}$ לכל $1 \leq i \leq r-1$. סמנו את החבורות שבהן קיים איבר מסדר 9.

פתרון. קל לחשב $6! = 2^4 \cdot 3^2 \cdot 5$, ולכן יש $\rho(4)\rho(2) = 5 \cdot 2 = 10$ חבורות אבליות מסדר

720, עד כדי איזומורפיזם. הרשימה המלאה היא

$$\begin{aligned}
 \mathbb{Z}_{2^4} \times \mathbb{Z}_{3^2} \times \mathbb{Z}_5 &\cong \mathbb{Z}_{720} & * \\
 \mathbb{Z}_{2^4} \times \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_5 &\cong \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_{240} \\
 \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{2^3} \times \mathbb{Z}_{3^2} \times \mathbb{Z}_5 &\cong \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{360} & * \\
 \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{2^3} \times \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_5 &\cong \mathbb{Z}_6 \times \mathbb{Z}_{120} \\
 \mathbb{Z}_{2^2} \times \mathbb{Z}_{2^2} \times \mathbb{Z}_{3^2} \times \mathbb{Z}_5 &\cong \mathbb{Z}_4 \times \mathbb{Z}_{180} & * \\
 \mathbb{Z}_{2^2} \times \mathbb{Z}_{2^2} \times \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_5 &\cong \mathbb{Z}_{12} \times \mathbb{Z}_{60} \\
 \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{2^2} \times \mathbb{Z}_{3^2} \times \mathbb{Z}_5 &\cong \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{180} & * \\
 \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{2^2} \times \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_5 &\cong \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_6 \times \mathbb{Z}_{60} \\
 \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{3^2} \times \mathbb{Z}_5 &\cong \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_{90} & * \\
 \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_5 &\cong \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_6 \times \mathbb{Z}_{30}
 \end{aligned}$$

כשבאגף ימין מופיעה הצורה הקנונית. בחבורות המסומנות * יש איבר מסדר 9, כי אפשר להציג אותן כאשר $\mathbb{Z}_9$ היא אחד מן הגורמים במכפלה הישרה. בחבורות האחרות, איברים מסדר 3^i "מגיעים" רק מהגורמים $\mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_3$, ולכן אין בהן איבר מסדר 9.

שאלה 4. נתונות שש חבורות מסדר 54. זהו ונמקו אילו חבורות איזומורפיות זו לזו:

$$U_7 \times \mathbb{Z}_9, \quad \mathbb{Z}_{27} \times \mathbb{F}_3^*, \quad \mathbb{F}_9 \times U_{18}, \quad \mathbb{Z}_{18} \times \mathbb{Z}_3, \quad \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_9, \quad \mathbb{Z}_{54}$$

כאשר $\mathbb{F}_9$ זו החבורה החיבורית של השדה מסדר 9 ו- $\mathbb{F}_3^*$ זו החבורה הכפלית של השדה מסדר 3.

פתרון. נחשב $54 = 2 \cdot 3^3$. לכן יש $\rho(1)\rho(3) = 3$ חבורות אבליות מסדר 54, עד כדי איזומורפיזם. את הנימוקים לאיזומורפיזמים נשאיר לכם למלא, עם הרמז שהחבורה השמאלית בכל שורה היא בצורה קנונית:

$$\begin{aligned}
 \mathbb{Z}_{54} &\cong \mathbb{Z}_{27} \times \mathbb{F}_3^* \\
 \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_{18} &\cong \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_9 \cong \mathbb{Z}_{18} \times \mathbb{Z}_3 \cong U_7 \times \mathbb{Z}_9 \\
 \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_3 \times \mathbb{Z}_6 &\cong \mathbb{F}_9 \times U_{18}
 \end{aligned}$$

שאלה 5. הזכרו שהרחבת שדות של $\mathbb{F}_p$ מדרגה n מתקבלת על ידי סיפוח שורש α של פולינום אי פריק ממעלה n מעל $\mathbb{F}_p$. השדה המתקבל $\mathbb{F}_p[\alpha]$ איזומורפי ל- $\mathbb{F}_{p^n}$.

א. הציגו את $\mathbb{F}_{125}$ כהרחבה של $\mathbb{F}_5$. כלומר מצאו α מתאים כך ש- $\mathbb{F}_{125} \cong \mathbb{F}_5[\alpha]$.

ב. נסמן שני איברים לפי הבניה מהסעיף הקודם:

$$x = 4\alpha^2 + 2, \quad y = \alpha^2 + \alpha + 3$$

הציגו את $x + y$ ואת xy כפולינומים ב- α .

ג. מצאו את הסדר (הכפלי) של $x + y$ ב- $\mathbb{F}_{125}^*$, ואת הסדר (החיבורי) של xy ב- $\mathbb{F}_{125}$.

פתרון.

א. נמצא פולינום אי פריק ממעלה 3 עם מקדמים ב- $\mathbb{F}_5$. בדיקה מהירה על ידי הצבה מראה כי $f(x) = x^3 + 3x + 3$ הוא אי פריק, כי פולינומים ממעלה 2 או 3 הם אי פריקים מעל שדה אם אין להם שורשים מעל השדה. ישנם 160 פולינומים אי פריקים ממעלה 3 מעל $\mathbb{F}_5$, וכמובן שמתוכם 40 הם מתוקנים. לכן יכולות להיות הרבה תשובות נכונות לסעיף הזה.

ב. ללא תלות בבחירה בסעיף הקודם מתקיים $x + y = \alpha$. עבור xy ישנה תלות בבחירה, במקרה שלנו נקבל

$$xy = (4\alpha^2 + 2)(\alpha^2 + \alpha + 3) = 4\alpha^4 + 4\alpha^3 + 14\alpha^2 + 2\alpha + 6 = 2\alpha^2 + 3\alpha + 4$$

ג. לפי הסעיף הקודם $x + y = \alpha$, ולכן מדובר ביוצר של $\mathbb{F}_{125}^*$. מפני שזו חבורה ציקלית מסדר 124, אזי $x + y$ מסדר 124 שם. בחבורה $\mathbb{F}_{125}$ הסדר של כל האיברים, פרט לאיבר היחידה, הוא 5. מפני ש- $xy \neq 0$, אז הסדר של xy הוא בודאי 5.

שאלה 6. רמז: המספרים 7 ו-2017 ראשוניים.

א. הוכיחו שקיים $x \in \mathbb{F}_q$ המקיים

$$\sum_{i=0}^{2016} x^i = 1 + x + \dots + x^{2016} = 0$$

אם ורק אם $q \equiv 0 \pmod{2017}$ או $q \equiv 1 \pmod{2017}$. רמז: קודם מצאו שורש של הפולינום $x^{2017} - 1$.

ב. מצאו עבור אילו מספרים טבעיים n השדה $\mathbb{F}_{5^n}$ מכיל איבר x המקיים

$$x^6 + x^5 + x^4 + x^3 + x^2 + x + 1 = 0$$

פתרון.

א. לפי הרמז נשים לב כי $x = 1$ הוא שורש של הפולינום $x^{2017} - 1$. בעזרת חלוקת פולינומים נקבל

$$x^{2017} - 1 = (x - 1) \left(\sum_{i=0}^{2016} x^i \right)$$

מכאן נפצל למקרים: אם $x = 1$ הוא שורש של הפולינום בשאלה, אז $2017 \cdot x = 0$, ולכן השדה ממאפיין 2017. אז בהכרח מתקיים $q \equiv 0 \pmod{2017}$ כי q יהיה חזקה של 2017. אחרת, אם $x \neq 1$ הוא שורש של הפולינום בשאלה, אז נקבל $x^{2017} = 1$. לכן $o(x) | 2017$. כלומר $o(x) = 1$ או $o(x) = 2017$. במקרה של $o(x) = 1$ כבר טיפלנו. מפני שידוע לנו לפי התרגיל בכיתה ש- $x^{q-1} = 1$, כמסקנה מלגראנז' עבור החבורה הכפלית $\mathbb{F}_q^*$, אז $2017 | q - 1$, ולכן $q \equiv 1 \pmod{2017}$. בכיוון השני, אם $q \equiv 0 \pmod{2017}$ נבחר $x = 1$, ואם $q \equiv 1 \pmod{2017}$ נבחר יוצר של $\mathbb{F}_q^*$. ודאו שאתם מבינים למה היוצר יהיה שורש של הפולינום בשאלה.

ב. בהוכחה דומה לסעיף הקודם, השדות הסופיים שבהם קיים איבר שהוא שורש של הפולינום בשאלה הם שדות $\mathbb{F}_q$ שבהם מתקיים $q \equiv 0 \pmod{7}$ או $q \equiv 1 \pmod{7}$. מפני ש- $5 \in U_7$, אז אין n עבורו $5^n \equiv 0 \pmod{7}$. הסדר של 5 בחבורה U_7 הוא 6, ולכן כמסקנה ממשפט לגראנז' יתקיים $5^n \equiv 1 \pmod{7}$ אם ורק אם $6 | n$.

שאלה 7. בשאלה הזו תראו שאלגוריתם רבין-מילר הוא דטרמיניסטי למספרים לא כל כך קטנים עבור קבוצת עדים נתונה.

א. בחרו שפת תכנות (לא איזוטריית) כרצונכם וכתבו פונקציה בשם `rabinmiller(N, W)` המממשת את אלגוריתם רבין-מילר למספר טבעי N ולקבוצת עדים נתונה W (בכיתה) במקום W בחרנו באקראי כמה מספרים).

ב. כתבו פונקציה נוספת $first\_mistake(W)$ שמחזירה את המספר $N \geq 3$ האי זוגי הקטן ביותר שעבורו הפונקציה $rabinmiller(N, W)$ טועה. כלומר התשובה של $rabinmiller(N, W)$ שונה מהתשובה של $is\_prime(N)$, המחזירה בודאות האם N ראשוני. רק עבור המימוש של $is\_prime(N)$ אפשר להשתמש בספריות חיצוניות.¹

דוגמה להרצה היא $first\_mistake(\{2\}) = 2047$. כלומר לכל מספר אי זוגי $3 \leq N < 2047$ הקריאה $rabinmiller(N, \{2\})$ מחזירה את התשובה הנכונה, אבל $rabinmiller(2047, \{2\})$ מחזירה ש-2047 כנראה ראשוני, אבל הוא למעשה פריק: $2047 = 23 \cdot 89$. כתבו את התוצאות של הרצת:

- $first\_mistake(\{3\})$ •
- $first\_mistake(\{3, 5\})$ •
- $first\_mistake(\{4, 5\})$ •
- $first\_mistake(\{7, 11\})$ •
- $first\_mistake(\{7, 11, 13\})$ •

פתרון.

א. נשמח לשמוע על מימושים מקוריים.

ב. שימו לב שהשגיאה היחידה שיכולה להיות באלגוריתם מילר-רבין היא שהוא יחזיר מספר פריק בתור "כנראה ראשוני". לכן התוצאות להרצות תמיד יהיו מספרים פריקים:

- $first\_mistake(\{3\}) = 121$ •
- $first\_mistake(\{3, 5\}) = 112141$ •
- $first\_mistake(\{4, 5\}) = 5461$ •
- $first\_mistake(\{7, 11\}) = 88831$ •
- $first\_mistake(\{7, 11, 13\}) = 1152271$ •

שאלות רשות

את שאלות הרשות אין חובה לפתור, אבל אם פתרתם אותן, בבקשה צרפו את הפתרון שלהן.

שאלה 8. הוכיחו את משפט וילסון בעזרת שדות סופיים: מספר $n \in \mathbb{N}$ ראשוני אם ורק אם

$$(n-1)! \equiv -1 \pmod{n}$$

שאלה 9. כתבו תוכנה שתמצא את כל החבורות האבליות מסדר n . מהו המספר הגדול ביותר שהתוכנה שלכם עובדת עבורו בפחות מדקה?

בהצלחה!

¹כמובן שאפשר לממש בעצמכם. אפשרות טובה לשאלה הנוכחית היא הנפה של ארטסטנס עם מטמון (Cache). לחלק הזה אפשר להשתמש במערכת תוכנה מתמטית.